

IZVRŠENJE KAZNE ZATVORA I ZATVORSKI SISTEM U REPUBLICI TURSKOJ

Apstrakt

Autorica u radu analizira izvršenje kazne zatvora u Republici Turskoj, prikazujući i zakonsku regulaciju kazne zatvora, organizaciju zatvorskog sistema, kao i statističke podatke koji se na nju odnose. Na temelju analize statističkih podataka, kao i stava javnosti, u radu je ukazano na najčešće i najsloženije probleme koji su prisutni u praksi funkcionisanja zatvorskog sistema. Pravna regulacija kazne zatvora i organizacija zatvora u cjelini je u XX stoljeću, u svjetlu reformi pravosudnog sistema, prošla kroz dinamičan razvoj. Zabilježene su faze procvata organizacije u pravne regulacije zatvorskog sistema, ali i faze u kojima su zabilježeni problemi koji su se zadržali i do danas. Turska, kao država koja teži ulasku u Europsku uniju, nastoji riješiti temeljne probleme u svim oblastima društvenih odnosa koji joj stvaraju poteškoće pri ulasku u nju, opredjeljena je rješavanju poteškoća iz prakse i modernizaciji zatvora. Aktualnost ovog procesa, te potreba za sticanjem cjelovite slike o zatvorskom sistemu u Turskoj, razlog je opredjeljenja rada na ovu temu.

Ključne riječi: *penitencijalni sistem, kazna zatvora, zatvorenik, prava zatvorenika, tretman, Republika Turska.*

1. Uvodne napomene

Kazna zatvora je kazna koja se ogleda u oduzimanju slobode licu kojem je izrečena. Od načina zakonske regulacije ove kazne, kao i od organizacije zatvorskog sistema u cjelini možemo da zaključimo kakvu kaznenu politiku ima jedna država, kao i da li je usmjerena više ka tradicionalnom retributivnom sistemu ili, pak, veću prednost daje rehabilitaciji ili resocijalizaciji osuđenika. Zakonski uslovi za izricanje kazne zatvora, vrste zavodskih ustanova, njihova organizacija i prava zatvorenika su kategorije koje su jasno propisane zakonskim tekstom, ali svakako mogu da budu

¹ Viši asistent, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, e-mail: e.kazic12@gmail.com

podložni kritikama. Prvo ćemo ukazati na materijalnopravnu regulaciju kazne zatvora, kako bismo stekli sliku o uslovima njenog izricanja, a potom ćemo se osvrnuti na njeno izvršenje, kao i na osnovne karakteristike zatvorskog sistema u toj državi.

2. Razvoj zatvorskog sistema u modernom krivičnom zakonodavstvu Republike Turske

Kako bismo stekli cjelovitu sliku o zatvorskome sistemu jedne države, svakako je bitno osvrnuti se i na njegovu prošlost. Zatvorski sistem u Turskoj je prošao kroz nekoliko faza, a u penološkoj teoriji autori su saglasni da se prva značajna reforma zatvorskog sistema u Turskoj desila 1923. godine, kada je vlast u državi preuzeo Mustafa Kemal Paša Atatürk.

Do tada, državni rukovodioci uopće nisu posvećivali pažnju stanju i potrebama modernizacije u zatvorima. Ono što je bilo prisutno do tada, a što je i dalje održalo svoj oblik jeste podjela zatvora na vrste, odnosno, na zatvore otvorenog, poluotvorenog i zatvorenog tipa, pri čemu se pravila razlika između običnih zatvora zatvorenog tipa i zatvora zatvorenog tipa sa visokim stepenom sigurnosti. Muškarci i žene su služili kazne u istim zatvorima, ali u odvojenim odjeljenjima. U dvadesetim godinama XX stoljeća, 35.000 zatvorenika je popunjavalo 362 zatvora², koja informacija nas dovodi do zaključka da su zatvori bili prenapučeni. Dobar prikaz toga jeste česta pojava da je u predreformskom periodu u jednoj velikoj prostoriji boravilo 200 zatvorenika, koji nisu bili klasificirani po krivičnim djelima za koja su osuđeni. Uporedivši zatvorenike u Turskoj, sa onima u Zapadnom svijetu, još uvijek se nije u značajnoj mjeri radilo na tretmanskome pristupu zatvoreniku. Oni su uglavnom dane provodili družeći se zajedno, igrajući društvene igre. Iz svega navedenog, moguće je zaključiti da je reforma zatvora, koju je poveo Mustafa Kemal Atatürk, bila neophodna.

Kao prva faza reforme, smatra se donošenje novog Turskog krivičnog zakona, koji je napravljen po uzoru na Italijanski krivični zakonik, što je bio znak potrebe i spremnosti Turske za modernizacijom prava. Druga faza je prožeta nastojanjem da se zatvori reformišu na način da se uvedu i samice. Međutim, takva strukturalna reforma zatvora značila je i potrebu za velikim materijalnim sredstvima. Zbog toga se reforma odvijala efikasno i brzo sve dokle je bilo sredstava za nju. Godine 1933. godine, funkciju ministra pravde preuzeo je Sukru Saracoglu, koji se odmah posvetio radu na unapređenju zatvora. Angažovao je pravnog stručnjaka Basaoglua da istraži režim zatvorskih sistema u Europi i stanje u Turskim zatvorima.³ Iz toga proizilazi da je glavni nadzor nad zatvorskim sistemom u Turskoj već od tada bio u rukama Ministarstva pravde.

² *National Report of Prison*, Prison Project, 2014., www.vip-project.tk/sities, 10.08.2014.

³ M. Roth, *Prisons and Prison Systems: A Global Encyclopedia*. Westport: Greenwood Press, 2006., 275.

Kao rezultat njegovog rada, otvorena je prva zatvorenička kolonija na otoku Imrali⁴, a kasnije i u gradovima Edirne i Zonguldak. Postepeno je uveden tretmanski odnos prema zatvorenima. Međutim, usprkos reformi koja je bila u toku, primjera radi, 1930. godine su samo 3 zatvora smatrana modernim. Ostali zatvori su zapravo bile preuređene škole ili skladišta, tako da nisu uživala isti epitet modernih. Veliku popularnost uživali su mali zatvori, koji su primali maksimalno 50 zatvorenika. Time se pokušalo razbiti prenapučenost zatvora. Od perioda reformi, pa sve do 1984. godine, povećavao se broj zatvorenika (posebno onih političkog karaktera), tako da je u tom čitavom periodu glavna odlika zatvora ponovo bila njihova prenatrpanost. Međutim, od 1984. godine do 1991. godine, zabilježena je tendencija smanjenja broja zatvorenika, tako da je u navedenom periodu broj zatvorenika smanjen sa 46.000 na 10.656.⁵ O tome kako je trenutačno zakonski uređen zatvorski sistem u Turskoj, kao i o problemima i kritikama zatvorskog sistema u praksi, više riječi bit će u nastavku. Danas zatvorski sistem u Turskoj funkcioniše u okviru Ministarstva pravde. Zatvorski sistem ima sve karakteristike savremenog zatvorskog sistema.

3. Kazna zatvora u krivičnom zakonodavstvu Republike Turske

Kada govorimo o pravnom okviru regulacije kazne zatvora u krivičnom zakonodavstvu Republike Turske, dva su temeljna zakona kojima je ona regulisana i to: Krivični zakon Republike Turske⁶ i Zakon o izvršenju kazni i mjera bezbjednosti Republike Turske⁷. U nastavku bit će riječi o pravnoj regulaciji kazne zatvora prema svakom od ta dva zakona, a samim time i o organizacijama zatvorskog sistema.

Krivične materijalnopravne Oodredbe o kazni zatvora nalaze se u Općem (prvom) dijelu KZ RT, u prvom odjeljku treće glave⁸, koji nosi

⁴ Zatvorenička kolonija Imrali se nalazi pet kilometara udaljena od Turske obale. Već 1936. godine je u nju deportovano prvih 50 zatvorenika. Riječ je bilo uglavnom o osuđenicima za teška krivična djela, koji su zbog svojih znanja i sposobnosti na toj koloniji mogli da ostvare značajne resocijalizacijske rezultate. U koloniji su imali pristup obrazovanju, mogli su i da obavljaju poslove za koje su osposobljeni, pri čemu su dio zarađenih sredstava mogli da dostavljaju svojoj porodici. Pratilo se njihovo ponašanje, tako da su od zavisnosti od njega mogli i da budu nagrađeni ranijim otpuštanjem. Opširnije: M. Roth, *Prisons and Prison Systems: A Global Encyclopedia*. Westport: Greenwood Press, 2006., 276.

⁵ *Ibid.*, 276.

⁶ Krivični zakon (Ceza kanunu) – Zakon broj 5237, *Službene novine broj 25611/04*, stupio na snagu 01.06.2005. godine. U daljem tekstu: KZ RT.

⁷ Zakon o izvršenju kazni i mjera bezbjednosti (Ceza ve guvenlik tedbirlerinin Infazi Hakkinda Kanun) – Zakon broj 5275, *Službene novine broj 25685/04*. U daljem tekstu: ZIKMB RT.

⁸ Treća glava Općeg dijela Zakona, odnosi se na krivični sankcije.

naziv «kazne». Kazna zatvora je regulisana odredbama članova od 45. do 52. Tursko krivično zakonodavstvo razlikuje dvije vrste kazni i to: kaznu zatvora i administrativne kazne.

Prema odredbi člana 45. KZ RT, postoje tri vrste kazne zatvora:

1. teška doživotna kazna zatvora: ova vrsta kazne zatvora traje do smrti osuđenika i izdržava se pod strogim sigurnosnim mjerama⁹;
2. doživotna kazna zatvora: ova vrsta kazne zatvora traje do smrti osuđenika;
3. kazna zatvora određenog trajanja: ova kazna zatvora može biti određena na dane, mjesece ili godine. Zakonodavac je postavio opći zakonski minimum i maksimum kazne zatvora, pa tako ona ne smije biti izrečena na period manji od jednog mjeseca, niti na period duži od dvadeset godina. Kaznom kratkotrajnog zatvora smatra se kazna zatvora od godine dana ili manje od godine.

Kada je riječ o kazni kratkotrajnog zatvora, Zakonom je predviđena mogućnost da ova kazna, zavisno od ličnosti, socijalnog i ekonomskog stanja osuđenika, sklonosti recidivizmu i karakteristika krivičnog djela, bude konvertirana u neku od sljedećih kazni ili mjera: a) administrativnu kaznu; b) naknadu štete; c) zabranu posjećivanja određenih mjesta ili obavljanja djelatnosti (koja može da traje pola dužine trajanja izrečene kazne zatvora); d) upućivanje u obrazovnu ustanovu na period od najmanje dvije godine; e) dobrovoljno zapošljavanje; f) oduzimanje vozačke dozvole (na dužinu trajanja od polovine trajanja izrečene kazne)¹⁰. Ova mogućnost konverzije kazne se uvijek primjenjuje na maloljetne osuđenike, pod uslovom da su osuđeni na kaznu zatvora trajanja trideset dana ili na period kraći od godine dana i da nisu ranije osuđivani. Ukoliko je administrativna kazna bila predviđena kao alternativna kazna za predmetno krivično djelo, onda se kazna zatvora u tom slučaju ne može konvertirati u administrativnu kaznu.

4. Izvršenje kazne zatvora u Republici Turskoj

4.1 Temeljna načela izvršenja kazne zatvora

U prvom dijelu Zakona, s namjerom postavljanja temeljnih smjernica o kojima se treba voditi računa pri izvršenju kazne zatvora, propisana su načela njenog izvršavanja. Smisao ovih načela jeste osiguranje

⁹ Prema odredbi člana 25. Stav 1. ZIKMB RT, ova vrsta osuđenika se smješta u jednokrevetne sobe (samice), ima ograničeno vrijeme kontakta sa drugim osuđennicima, jednom u petnaest dana ima pravo na telefonski poziv u trajanju do 10 minuta, jednom u petnaest dana ima pravo na posjetu od strana srodnika i na bračne posjete, liječenje se odvija pod posebnim okolnostima, ne može učestvovati u radu van ustanove niti mu kazna može da bude obustavljena.

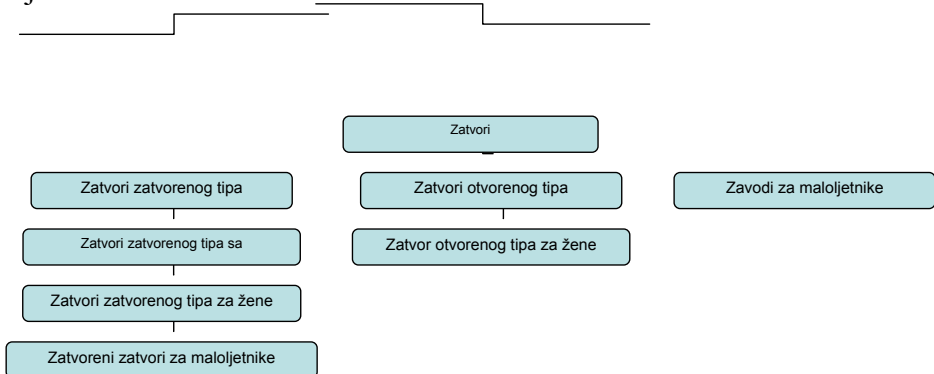
¹⁰ U praksi se prvenstveno teži odrediti administrativnu mjeru, a tek onda neku od zaštitinih mjera. Pogledaj član 50. stav 4. KZ RT.

efikasnosti i sigurnosti pri izvršenju kazne, a veliki akcenat se stavlja i na individualizacijski i tretmanski pristup osuđeniku, koji otvara njegove vrata rehabilitacije. Načela su sljedeća:

1. Načelo sigurnosti: ogleda se kroz odredbu koja garantuje da će ozatvorenici biti čuvani u ustanovi za izdržavanje kazne zatvora, u okrilju discipline i sigurnosti. Usprkos činjenici da su lišeni slobode, osigurava se zaštita njihovog ljudskog digniteta i Ustavom zagwarantiranih prava¹¹;
2. Načelo rehabilitacije: izvršenje kazne zatvora je usmjereno ka rehabilitaciji zatvorenika. Kako bi se s jedne strane rehabilitacija postigla, a s druge strane osiguralo poštivanje zakona i podzakonskih akata u njenom izvršenju, Zakonom je istaknuta potreba za poštovanjem načela zakonitosti¹²;
3. Načelo individualizacije ogleda se kroz mogućnost organiziranja individualnih programa rehabilitacije zatvorenika, koji odgovaraju njihovim potrebama;
4. Načelo pravičnosti je također garantovano kao temeljno načelo pri izvršenju kazne zatvora, obzirom da je predviđeno da se svaka radnja pri njenom izvršenju vrši vodeći računa o pravičnosti;
5. Načelo zaštite prava na život i fizički i psihički integritet¹³, baš kao i prethodno navedeno načelo treba da se prožima kroz svaku preduzetu radnju prema osuđeniku;

4.2 Kategorizacija zatvorskih ustanova

U drugom odjeljku ZIKMB RT, pobrojane su vrste ustanova za izvršenje kazne zatvora i to prema kriteriju stepena sigurnosti. Riječ je o sljedećim ustanovama:

¹¹ Član 6. stav 1.a) ZIKMB RT.

¹² Član 6. stav 1.c) ZIKMB RT.

¹³ *Ibid.*

a) Zatvori zatvorenog tipa

Prema odredbi člana 8. stav 1. ZIKMB RT, zatvori zatvorenog tipa su oni zatvori koji posjeduju visok stepen elektronskog sigurnosnog sistema i fizičkih barijera koje spečavaju bijeg iz zatvora. U ovakvim zatvorima su zatvorena vrata ćelija i hodnika, a kontakt zatvorenika međusobno i sa spoljnim svijetom se odvija u skladu sa pravilnicima i posebnim aktima. Iako ovako strogi, i ovi zatvori su ustanovljeni u skladu sa principom individualizacije i tretmana, tako da je predviđena mogućnost organiziranja pojedinačnih ili grupnih terapija koje će pomoći rehabilitaciji zatvorenika¹⁴.

b) Zatvori zatvorenog tipa visokog stepena sigurnosti

Ova vrsta zatvora ima brojno interno i eksterno zaštitno osoblje, elektronski sistem nadzora, fizičke i elektronske barijere. Kao i u prethodnoj vrsti zatvora, vrata ćelija i hodnika su zatvorena, kontakt zatvorenika međusobno i sa vanjskim svijetom odvija se pod strogim nadzorom i uslovima. Pored visokog sigurnosnog sistema, ono što je specifično za ovu vrstu zatvora jeste da podržava samice ili pak manje ćelije sa maksimalno tri zatvorenika u njima. I u ovoj vrsti zatvora, prisutan je tretmanski i individualizirajući pristup zatvorenicama¹⁵.

U ovu vrstu zatvora, poznatu pod nazivom „F zatvori“¹⁶, najčešće se smještaju osuđenici na teški doživotni zatvor, vođe kriminalnih organizacija, učinioci krivičnih djela protiv čovječnosti, krivičnog djela Ubistvo, Proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, krivičnih djela protiv integriteta Turske ili protiv ustavnog poretka. Ukoliko zatvorenici nakon izdržane jedne trećine kazne pokažu dobro ponašanje i vladanje, postoji mogućnost da ih se prebaci u neku drugu vrstu zatvora, u skladu sa njihovim individualnim okolnostima i potrebama.

c) Zatvori zatvorenog tipa za žene

Kako im i sam naziv kaže, ovi zatvori su namjenjeni za izdržavanje kazne zatvora od strane zatvorenica, a i sami uposlenici i zaštitno osoblje je ženskog spola. U slučaju da jedan zatvor ovog tipa nije u mo-

¹⁴ U tom smislu: član 8. stav 1. ZIKMB RH.

¹⁵ Interesantan je podatak da je usprkos strogom sigurnosnom režimu u ovim zatvorima u toku sedmice samo jedan dan dozvoljeno jednosatno bavljenje sportom i susret sa ostalim zatvorenicama. Opširnije vidi u: Research Directorate, Immigration and Refugee Board of Canada, «Turkey: Prison conditions and the treatment of prisoners in civilian and F-type prisons, including the prevalence of torture and the state response to it», 2007., www.refworld.org, 08.08.2014.

¹⁶ *Ibid.*

gućnosti da primi nove zatvorenice, nije isključena mogućnost da se one smjeste u neku drugu vrstu zatvora, pod uslovom da budu fizički/prostorno odvojene od muškaraca.

d) Zatvori zatvorenog tipa za maloljetnike

Zatvori zatvorenog tipa za maloljetnike, namjenjeni su maloljetnim zatvorenicama. Bazirani su na ideji obrazovanja i treninga maloljetnika, sa ciljem rehabilitacije. Kako bi se postigao taj cilj, zakonodavac je smatrao potrebnim da se maloljetnici uzrasta od 12-18 godina klasificiraju po svom uzrastu i psihofizičkom razvoju, te da po njemu budu odvojeni jedni od drugih pri izdržavanju kazne.

U odredbi člana 11. stav 4. ZIKMB RT, Zakonom je predviđeno rješenje da u slučaju nepostojanja dovoljno kapaciteta u ovoj vrsti zatvora za prijem novih zatvorenika, da je moguće te maloljetnike uputiti na izdržavanje kazne u zatvore drugih tipova, ali pri tome će se voditi računa da se od punoljetnih zatvorenika odvoje u posebne prostorije, kao i da proces obrazovanja i usavršavanja bude u potpunosti primjenjen

e) Zatvori zatvorenog tipa za mlade

Tursko krivično zakonodavstvo pravi razliku između zatvora zatvorenog tipa za maloljetnike i zatvora zatvorenog tipa za mlade. Zatvori zatvorenog tipa za mlade, namjenjeni su za smještaj mladih zatvorenika uzrasta od 18. do 21. godine (vodeći računa da je to uzrast koji se računa od početka izdržavanja kazne). I ova vrsta zatvora ima fizičke barijere za bijeg, kao i unutrašnju i vanjsku stražu. I ovi zatvori su zasnovani na tretmanskom pristupu osuđeniku, sa akcentom na njegovo obrazovanje i osposobljavanje.

f) Zatvori otvorenog tipa

Zatvori otvorenog tipa su institucije koje su namjenjene rehabilitaciji zatvorenika, sa prioritetom njihovog zapošljavanja i profesionalnog usavršavanja. Zatvor nema fizičkih prepreka za bijeg, niti spoljašnje osiguranje. Kao i zatvori zatvorenog tipa, zatvori otvorenog tipa također mogu da budu namjenjeni ženama, maloljetnicima, mladima. Najčešće kaznu zatvora (u instituciji otvorenog tipa), izdržavaju slučajni učinitelji krivičnih djela, kojima je učinjeno krivično djelo prvo, odnosno oni koji su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju kraćem od dvije godine¹⁷.

¹⁷ Pogledaj više u članu 14. stav 4. ZIKMB RT.

g) Vaspitne ustanove za maloljetnike

Vaspitne ustanove za maloljetnike su ustanove koje su namjenjene popravljaju i edukaciji maloljetnika, njihovom podučavanju trgovini i postizanju socijalne reintegracije. U ovim ustanovama ne postoje prepreke za bijeg, a unutrašnja kontrola se smatra dovoljnom za održavanje discipline i reda u ustanovi. Maloljetnici koji pohađaju nastavu imaju mogućnost da ostanu u ovakvoj ustanovi i nakon sticanja punoljetstva, sve do 21. godine života¹⁸, kako bi mogli da uredno okončaju svoje obrazovanje.

4.3 Postupak prijema zatvorenika u ustanove za izvršenje kazne zatvora

Odredbama članova 20.-23. ZIKMB RT, regulisan je postupak prijema zatvorenika u ustanovu za izvršenje kazne zatvora. Tako je predviđeno da sud dostavi Uredu glavnog državnog tužiteljstva pravosnažnu presudu, koja jasno ukazuje na identitet osuđenika, na prirodu i visinu kazne. Nakon toga, tužilaštvo dostavlja uputni akt osuđeniku (za javljanje na izdržavanje kazne). U njemu se naznačava datum smještanja u ustanovu za izdržavanje kazne zatvora, procjenjeni datum puštanja na slobodu, odredba Krivičnog zakona koja se odnosi na krivično djelo na koje je lice osuđeno, podatak o dužini kazne zatvora, pouku o pravama i obavezama zatvorenika, kao i sve informacije potrebne za adaptaciju u zatvoru.

Ukoliko je riječ o osuđeniku koji je strani državljanin, njemu se upućuje poziv na njegovom maternjem jeziku. Ako se osuđenik pred kojim je izdržavanje kazne zatvora, nalazi na služenju vojne obaveze, poziv se dostavlja vojnom uredu u kojem je registrovan.

Po odazivu osuđenika na poziv na izdržavanje kazne, vrši se njegova klasifikacija. Klasifikacija osuđenika se vrši po osnovu ličnih karakteristika, fizičkog, psihičkog i zdravstvenog stanja, socijalnog okruženja, zanimanja, odnosa prema kriminalu, trajanju kazne i vrsti krivičnog djela. Od nje zavisi konkretna vrsta zatvora u koji će osuđenik biti upućen. Klasifikaciju i procjenu adekvatne ustanove za izdržavanje kazne zatvora vrše stručnjaci raznih profila, od kriminologa, penologa, bihejviorista, psihologa, psihijatarata, pedagoga, socijalnih radnika i učitelja.

Najčešće grupe¹⁹ u koje se lica klasificiraju su:

- a) Lica koja su prvi put učinila krivično djelo;
- b) Recidivisti, zločinci iz navike i profesionalni zločinci;

¹⁸ ZIKMB RT, član 15. stav 2.

¹⁹ Član 24. Stav 1. ZIKMB RT.

- c) Lica koja moraju da budu smještena u posebnu ustanovu, zbog njihovog mentalnog, fizičkog ili starosnog stanja;
- d) Opasni zločinci;
- e) Teroristi;
- f) Članovi kriminalnih organizacija.

Nakon što se stručnjaci sačine svoj nalaz i mišljenje, zajedno sa osuđenikovim dosjeom ga dostavljaju Ministarstvu pravde. Potom Ministarstvo daje konačan sud o ustanovi u kojoj će osuđenik izdržavati kaznu zatvora.²⁰

4.4 Tretman zatvorenika

Zakon o izvršenju kazni i mjera bezbjednosti Republike Turske, u odredbama članova od 62.-76. reguliše prava koja imaju zatvorenici tokom izdržavanja kazne zatvora. Prava pobrojana u navedenim članovima, po njihovoj prirodi možemo da podijelimo na prava koja se odnose na slobodu komuniciranja, prava radnog karaktera, prava obrazovnog, kulturološkog i religijskog karaktera, te prava koja obuhvataju zdravstvenu zaštitu. Pri tome, vrijedi istaći da je Zakon definisao svrhu obrazovnih i kulturoloških prava²¹. Naime, programi individualnog karaktera (obrazovni i kulturološki) su namjenjeni razvoju ličnosti zatvorenika, poboljšanju njegovog obrazovnog nivoa, s ciljem da mu obezbjede nove sposobnosti, uz otklanjanje kriminalnih tendencija i da ga pripreme za život van ustanove²². Obrazovni programi su kreirani sa visokim stepenom individualizacije, u smislu da se vodi računa o uzrastu zatvorenika i njegovim sposobnostima²³.

- a) Prava zatvorenika su:
 1. Pravo na kontakt sa advokatom ili notarom;
 2. Pravo na posjete članova porodice;
 3. Pravo na bračne posjete;
 4. Pravo na prijem poklona iz vana;
 5. Pravo na prepiske;
 6. Pravo na slobodu religije i izražavanja;
 7. Pravo na ishranu;
 8. Pravo na obezbjeđenje odjeće shodno godišnjim dobima;
 9. Pravo na korištenje mobilnog telefona, u skladu sa pravilnicima ustanova²⁴;

²⁰ Član 23. stav 1. tačka g) ZIKMB RT.

²¹ Član 75. ZIKMB RT.

²² U tom smislu stav 1. člana 75. ZIKMB RT.

²³ Obrazovni programi obuhvataju osnovnoškolsko, srednješkolsko ili više obrazovanje, kao i religijsku edukaciju.

²⁴ Telefoni su prisluškivani od strane zaposlenika – čl. 76. ZIKMB RT.

10. Pravo na učešće u obrazovnim programima;
11. Učešće u kulturološkim i umjetničkim aktivnostima;
12. Sloboda izražavanja;
13. Pravo na korišćenje biblioteke;
14. Pravo na prihode od objavljivanje članaka;
15. Pravo na rad u okviru kaznene ustanove, te da slobodno raspolaže stečenim prihodima;
16. Pravo na zdravstvenu zaštitu i na medicinski tretman;

b) Disciplinske mjere

Pored prava zatvorenika, propisane su i disciplinske mjere koje će se odrediti zatvoreniku u slučaju da njegovo ponašanje prelazi okvire dozvoljenog ponašanja, prema zakonima, podzakonskim aktima ili pravilnicima. Prema zatvoreniku je moguće primjeniti jednu od mjera, zavisno od prirode njegovog nedozvoljenog ponašanja. U svakom slučaju, bilo kakvo kolektivno, okrutno, ponižavajuće ili nečovječno kažnjavanje ne može biti primjenjeno kao disciplinska mjera²⁵.

Disciplinske mjere su:

1. Ukor;
2. Zabrana učešća u određenim aktivnostima;
3. Ograničenje plaćenog rada;
4. Ograničenje prava na komunikaciju sa drugima;
5. Ograničenje prava na posjete;
6. Zatvaranje u ćeliju.

5. Statistički podaci koji se odnose na kaznu zatvora

Temeljem posljednjih statističkih podataka Turskog zavoda za statistiku²⁶, za period od 2002.-2011. godina, u nastavku rada bit će predstavljena statistička kretanja na planu kazne zatvora.

a) Broj zatvora i zatvorski kapaciteti

Kada je riječ o brojnosti zatvora, prema statističkim podacima, u razdoblju od 2002.-2011. godine, njihov broj se smanjio, ali se broj mje-

²⁵ Pogledaj odredbu člana 38. stav 2 ZIKMB RT.

²⁶ Türkiye İstatistik Kurumu *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Ankara, 2012., http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=12&KITAP_ID=136, 08.08.2014., 1-115.

sta u postojećima drastično povećao²⁷. Naime, kada je riječ o ukupnom broju zatvora, on je u 2002. godini iznosio 524, dok je u 2011. godini taj broj bio 371. Ova pojava je razumljiva, jer, kao što je već ranije bilo rečeno, u projektu modernizacije zatvora, nekolicina zatvora je zatvorena jer nije ispunjavala higijenske, sigurnosne i administrativne standarde. Kako se suočilo sa smanjenjem broja zatvora s jedne strane i porastom zatvorske populacije s druge strane, rješenje je bilo da se poveća broja kreveta u zatvorima. To nam potvrđuje statistički podatak da je 2002. godine broj kreveta iznosio 73.725, a u 2011. godini, 116.754 kreveta. Interesantan je podatak da je ukupan broj zatvora za maloljetnike bio 4, u 2002. godini, dok se taj broj povećao za 2 (u 2011. godini). Porast broja kreveta je zabilježen i u zatvorima za maloljetnike (sa 420 na 1 694).

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Ukupno										
Broj zatvora	524	504	444	441	428	391	384	370	371	371
Broj kreveta	73 725	71 162	69 302	69 841	74 140	93 337	97 001	106 779	114 348	116 754
Odrasli										
Broj zatvora	520	500	440	436	423	386	378	363	365	365
Broj kreveta	73 305	70 742	68 882	69 361	73 395	92 593	95 307	105 085	112 654	115 060
Maloljetnici										
Broj zatvora	4	4	4	5	5	5	6	7	6	6
Broj kreveta	420	420	420	480	744	744	1694	1694	1694	1694

Tabela 1. Prikaz broja zatvora i zatvorskih kapaciteta

b) Vrste krivičnih djela zbog kojih osuđenici izdržavaju kaznu zatvora

Najveći broj osuđenika u turskim zatvorima, kaznu zatvora izdržava zbog finansijskih krivičnih djela i to 11,2%. Na drugom mjestu se nalaze osuđenici za krivično djelo „napad“ (nanošenje tjelesnih ozljeda),

²⁷ Najveći broj zatvora ima Istanbul, i to 21. Odmah zatim, po brojnosti zatvora su Izmir i Ankara, jer se sedamnaest zatvora nalazi u Izmiru, a 17 u Ankari.

sa ukupnim udjelom zatvorenika od 9,8%.²⁸ Taj broj se u odnosu na 2002. godinu (kada je iznosio 6,2%, odnosno 6.155 osuđenika za ovo krivično djelo), postepeno povećavao. Na trećem mjestu, nalaze se osuđenici zbog krivičnog djela Krađa, sa 8% svoje brojnosti. Kada je riječ o krivičnom djelu Ubistvo, ukupan broj lica koja su izdržavala tu kaznu u 2002. godini iznosio je 2.984.²⁹ Kroz period 2002.-2011. godina, taj broj je stalno bio u porastu, da bi 2011. godine on iznosio 3.484 zatvorenika, odnosno, 4,3% zatvorske populacije. Sa brojnošću od 4% nalaze se i zatvorenici zbog krivičnih djela Proizvodnja istavljanje u promet opojnih droga. Nadalje, brojni su osuđenici za krivično djelo Razbojništvo (2,8%), zatim, krivično djelo Prevara (1,4%).

c) Brojnost zatvorske populacije za period 2002.-2011. godina

Statistički podaci pokazuju povećanje broja zatvorske populacije za period 2002.-2011. godina. Naime, 2002. godine, 60 000 lica je bilo zatvoreno, 2004. i 2005. godine dolazi do blagog pada brojnosti zatvorske populacije, a od 2006. godine, pa do 2011. godine ta brojka se jako brzo uvećava, te u 2011. godini dolazi do broja 128.000 zatvorenika³⁰. Iz navedenog možemo zaključiti da se zatvorska populacija u navedenih devet godina udvostručila.

d) Spolna struktura zatvorenika

U vezi sa prethodno navedenim brojem ukupnog broja zatvorenika, na planu spolne strukture, prema statističkim podacima, bez sumnje u njoj prednjače muškarci u odnosu na žene. Tako je za 2011. godinu, bilo je zatvoreno 123.648 muškaraca, a 4.605 žena³¹.

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Ukupno	59 512	63 796	58 016	55 966	70 524	90 732	103 435	115 920	120 194	128 253
Muškarci	57 398	61 594	56 062	54 128	68 075	87 553	99 842	111 853	116 002	123 648
Žene	2 114	2 202	1 954	1 838	2 449	3 179	3 593	4 067	4 192	4 605

Tabela 2. Prikaz spolne strukture zatvorenika

²⁸ Türkiye İstatistik Kurumu *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri*, Türkiye İstatistik Kurumu Ankara, 2012.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=12&KITAP_ID=136, 08.08.2014., 28.

²⁹ *Ibid.*, 30.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Türkiye İstatistik Kurumu, *Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri*, 40.

e) Prosječan uzrast zatvorenika

Statistički podaci pokazuju da u periodu od 2002. – 2011. godine, najveći broj zatvorenika pripada srednjoj starosnoj dobi, odnosno da se u prosjeku devet kompariranih godina, najviše zatvorenika nalazi u njihovim tridesetim godinama (između 33-35)³². U 2011. godini, najveći broj zatvorenika imao je 34 godine, a zatvorenica 35 godina. Značajna odstupanja od prosjeka zabilježena su u 2005. godini, kada je najveći broj zatvorenika i zatvorenica imao 30 godina, odnosno u 2008. godini, kada je najveći broj zatvorenika imao 36 godina, a zatvorenica 37.

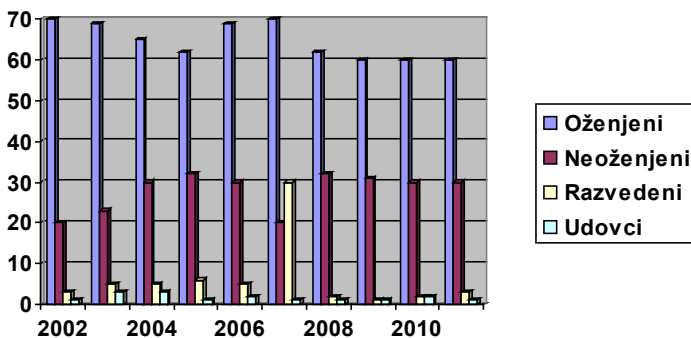

Tabela 3. Prikaz prosječnog uzrasta zatvorenika

f) Bračni status zatvorenika

Prema zvaničnim statističkim podacima,³³ najveći broj zatvorenika (70%) je oženjeno/udato i ta se brojka i činjenica kroz svih devet godina održava u približno istom nivou. Sedamnaest je posto zatvorenika koji nikada nisu bili oženjeni/udati, a od 2-5% je razvedenih.

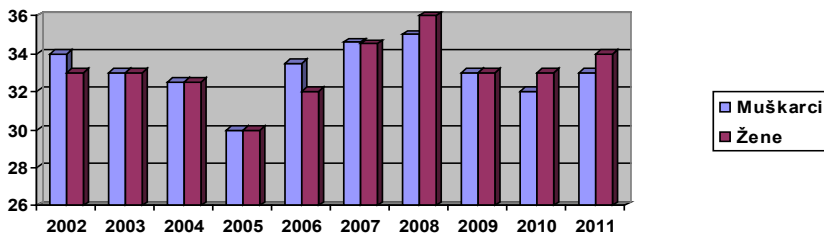

Tabela 4. Prikaz bračnog statusa zatvorenika

³² *Ibid.*³³ *Ibid.*, 45.

6. Problemi u praksi

Nakon što smo izložili zakonsko uređenje kazne zatvora, izvršenja kazne zatvora i statističke podatke, kratko ćemo se osvrnuti na temeljne nedostatke i kritike koje se odnose na rad zatvora u Turskoj. Rad zatvora i uslovi u kojima se izdržavaju kazne u njima su pod stalnom lupom javnosti i brojnih nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava³⁴. U analizi izvještaja o radu zatvora, za zatvore u Turskoj ističu se pohvale na planu njihove modernizacije, kao i činjenice da su opremljeni kino i koncertnim salama, sportskim terenima i lječilištima. Međutim, zajedno sa pohvalama, ističu se i kritike koje ukazuju na probleme koji sprečavaju da evidentna modernizacija zaista i bude osjetna.

Najčešći problemi koji su zabilježeni na planu rada zatvora su sljedeći:

1. Prenatranost zatvora: U literaturi se često može naći izraz da je «problem prenatranosti zatvora u Turskoj rana koja krvari»³⁵. Brojni su primjeri te boljke zatvorskog sistema, a najčešće se u tom kontekstu spominju zatvori u Buci, Adani, Mardinu i Kocaeliju. Tako u zatvoru u Mardinu, koji ima kapacitet za 480 osoba, boravi 987 zatvorenika. S tim u vezi se nameće problem nedostatka smještaja i svježeg zraka. U prosjeku 67 žena koristi jedan toalet³⁶. U Mardinu su česta i trovanja hranom i loša opća higijena zatvora. U Kocaeliju jedan krevet dijele tri zatvorenika. U zatvorima u Adani i Buci boravi duplo veći broj zatvorenika od predviđenog, tako da usprkos dobroj opremljenosti zatvora, (poput dostupnosti kino i koncertnih dvorana i sportskih igrališta, zatvorenici ne mogu na da iste iskoriste na predviđen način³⁷;
2. Nekvalifikacija zatvorenika: prema državnim izvještajima, u pojedinim zatvorima nedostaje kvalifikacija zatvorenika po težini krivičnih djela i po uzrastu. Tako se u iste prostorije smještaju maloljetnici i punoljetni osuđenici, kao i osuđenici zbog teških i lakih krivičnih djela;

³⁴ Z. Stevanović, *Zatvorski sistemi u svetu*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2012., 55.

³⁵ E. Kutlu *Cezaevlerinde nefes almak bile sorun.*, 2012., www.haberturk.com.

³⁶ Borac za ljudska prava u Turskoj, doktorant Meral Aydeniz je nekoliko puta ukazivao da jedan krevet na sprat koriste četiri žene u Mardinskom zatvoru.

³⁷ Interesantan je prikaz o stanju u nekoliko zatvora u Turskoj, vijećnika iz Malatye Veli Agbaba, koji je obišao nekoliko Turskih zatvora. Posebnu pažnju je posvetio pripadnicima LGBT zajednice u zatvorima, kao i zatvorenicima oboljelim od teških bolesti. O njegovim utiscima iz posjeta opširnije vidi u: E. Kutlu, *Cezaevlerinde nefes almak bile sorun*, 2012., www.haberturk.com.

3. Poteškoće sa liječenjem: Državni izvještaji o zaštiti ljudskih prava pokazuju da postoji manjak stručnog kadra koji radi sa pacijentima³⁸. Nije rijetka situacija da na 1 000 zatvorenika radi samo jedan ljekar. Zbog prenapučenosti zatvora, prisutne su pritužbe upravo na nedostupnost doktora i psihologa, kao i na uskraćivanje ili na dugo čekanje medicinskog tretmana³⁹. Primjera radi, u zatvoru u Koceliju se sedmicama čeka na medicinsku intervenciju, a po čak i devet mjeseci na stomatološki pregled⁴⁰;
4. Česte pritužbe se odnose i na uskraćivanje prava na komunikaciju sa članovima porodice i prava na posjete advokata;
5. Česte su i pritužbe na mučenja u zatvorima. Zbog toga je 2003. godine usvojen Plan borbe protiv mučenja i nehumanog postupanja u zatvorima. Povećan je broj nadzornika, čija je primarna uloga upravo sprečavanje bilo kojeg vida mučenja i nehumanog ponašanja prema zatvorenicima.

Zbog navedenih problema koji su prisutni u zatvorima, 2004. godine je usvojen Program modernizacije pravosuđa i zatvora, kojeg je kreirala Komisija pri Vijeću Europe. Cilj programa je pomoći i podržati reformu u Turskom pravosudnom i zatvorskom sistemu i obezbjediti njegovu implementaciju, a sve u skladu sa Europskim standardima⁴¹.

7. Zaključak

Iz prethodnih izlaganja, možemo da zaključimo da se Turska, kada je riječ o zakonskoj regulaciji kazne zatvora, nalazi rame uz rame sa drugim modernim europskim državama. Postojeća zakonska rješenja koja, uzimajući u obzir da je kazna zatvora kazna koja zadire u temeljno ljudsko pravo- pravo na slobodu, propisuju jasne uslove njenog izricanja, kao i uslove i načela prilikom izvršenja kazne zatvora, te gradiranja vrste kaznene ustanove u koju će zatvorenik biti smješten. I tursko krivično

³⁸ Opširnije vidi: Research Directorate-Immigration and Refugee Board of Canada, *Turkey: Prison conditions and the treatment of prisoners in civilian and F-type prisons, including the prevalence of torture and the state response to it*, 2007., www.refworld.org.

³⁹ *Ibid.* Novi izvještaj Komisije za ljudska prava Republike Turske ukazuje da se Vlada počela intenzivnije baviti rješavanjem prioblema medinskog tretmana u zatvorima. Vidi u: C. Zenginsu, *Torture and abuse rampant in Turkish prisons, despite attempts at reform*, www.globalpost.com.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*; Iako Program traje već niz godina, u 2011. godini su zabilježena 724 slučaja mučenja u zatvorima.

zakonodavstvo posebno vodi računa o maloljetnim učiniocima krivičnih djela, te predviđa posebne ustanove za njihov smještaj. Vodi se računa i o pravima žena i o potrebi odvajanja žena od muškaraca prilikom izdržavanja kazne zatvora. Lepeza prava koja se garantira zatvorenicama je prožeta standardima koje nameću međunarodni dokumenti, a pristup zatvoreniku je tretmanskog karaktera, u potpunosti prožet načelom individualizacije i humanizacije.

Nadalje, možemo zaključiti da je broj zatvorenika u stalnom porastu, te da Turska s tom pojavom u vezi, pokušava na različite načine da iznađe najbolje rješenje za postojeći problem prenatrpanosti zatvora, a koji sa sobom nosi niz dodatnih problema i poteškoća. Postojeća nastojanja Turske da se pridruži porodici zemalja Europske unije, mogu se primjetiti i na planu vođenja politike kazne zatvora, te nastojanjima da se sistem zatvora modernizira, humanizira i da zadovolji europske standarde.

Kada je riječ o nastojanjima Turske za modernizacijom i unapređenjem zatvorskog sistema, interesantna je informacija da je Ministar pravde Sadullah Ergin u septembru 2013. godine objavio plan izgradnje novih 207 zatvora, za period 2013.-2018. godina⁴². Od tog broja, već je 75 zatvora u fazi izgradnje, a 53 u fazi projektiranja. Njegov stav je da se Turska u posljednjih deset godina nalazi na dobrom putu poboljšanja zatvorskog sistema. U tom istom periodu je utrošeno 97,5 miliona turskih lira u renovaciju zatvora, dok je veliki broj malih provincijskih zatvora zatvoreno zbog toga što nisu radili na adekvatan način. Ukoliko navedeni plan ministra Ergina bude realizovan do kraja, možemo zaključiti da su izgledi za rješavanje postojećih kritika na planu penitencijalnog sistema veliki⁴³.

⁴² Hurriyet, *Turkey to build 207 prisons over 5 years*, 2013., www.hurriyetdaily.news.com.

⁴³ *Ibid.*; Interesantan je podatak da je Međunarodni centar za izučavanje zatvora u Londonu objavio informaciju da je Turska sa svojom stopom broja zatvorenika iza Švicarske, Holandije i Francuske.

Grad	Ukupno	Otvorenog tipa	Zatvorenog tipa
Istanbul	21	17	3
Tekirdag	11	10	1
Edirne	6	5	1
Balikesir	12	10	2
Canakkale	6	5	1
Izmir	21	14	5
Aydin	6	4	2
Denizli	8	5	3
Mugla	7	4	3
Manisa	11	8	3
Afyonkarahisar	5	3	2
Kutahya	3	2	1
Usak	4	3	1
Bursa	9	7	2
Eskisehir	4	3	1
Bilecik	4	2	2
Kocaeli	8	7	1
Sakarya	3	3	-
Duzce	2	1	1
Bolu	6	5	1
Yalova	1	1	-
Karaman	2	1	1
Antalya	6	3	3
Isparta	3	2	1
Burdur	3	2	1
Adana	10	7	3
Mersin	5	4	1
Hatay	8	5	3
Kahramanmaras	3	2	1
Osmanliye	3	2	1
Kirikkale	3	3	-
Aksaray	1	1	-
Nigde	2	1	1
Nevsehir	1	1	-
Kirsehir	3	2	1
Kayseri	9	8	1
Sivas	4	3	1
Karabuk	3	1	2
Bartin	1	1	-
Kastamonu	5	3	2
Cankari	4	4	-
Sinop	3	3	-
Samsun	5	4	1
Tokat	4	3	1
Corum	3	1	2
Amasya	2	2	-
Trabzon	2	1	1

Prilog 1. Podaci o broju zatvora u Turskoj⁴⁴

⁴⁴ Türkiye İstatistik Kurumu (2012). Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. Dostupno na: http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=12&KITAP_ID=136,

Mr Ena Kazić
Senior Assistant
Faculty of Law of University of Travnik

EXECUTION OF PRISON SENTENCES AND PRISON SYSTEM IN THE REPUBLIC OF TURKEY

Summary

The article analyses legal regulation of prison sentence and prison system in Turkey, representing its' complexity and statistics that are related to this topic. The most common and the most difficult problems from the practice are presented in the article. During the complex judicial system reform that took place in twentieth century, this penalty itself has gone through some significant changes. While being the part of reform this penalty faced its flourishing but later has gone through some difficulties. Modern Turkey is willing to be a part of European Union and due to this intention it is ready to go through significant social reforms and part of them is the reform of jails.

Key words: penitentiary system, prison, prisoner, prisoner's rights, treatment, Republic Turkey.